

B I N N E N L A N D S E V E I L I G H E I D S D I E N S T

Maandoverzicht no. 1 - 1972
(Tijdvak van 1-1-1972 t/m 31-1-1972)

I N H O U D

No. 1.079.920

	blz.
CPSU-uitval naar oud-CPN-voorzitter	1
De CPN op het sociaal-economische vlak	6
Trotskistische invloed in Proletarisch Links	10
Ontwikkelingen in Joegoslavië	12

CPSU-uitval naar oud-CPN-voorzitter

Enkele Nederlandse publicaties (o.a. "NRC-Handelsblad" van 2-2-1972 en "Vrij Nederland" van 5-2-1972) hebben veel aandacht besteed aan de eerste rechtstreekse CPSU-aanval op de heer P. de GROOT, de vroegere algemeen secretaris en voorzitter van de CPN, die - ook sinds hij in 1968 als erelid van het partijbestuur naar de achtergrond verdween - nog altijd de lakens in deze partij uitdeelt. Het gaat om een artikel in het zojuist verschenen januari-nummer van "Voprosy Istorii KPSS" (Vraagstukken van de geschiedenis van de CPSU), dat door A.P. D. en mevrouw K.K. S. werd geschreven onder de titel "In strijd met de historische waarheid". Hoewel het artikel gepresenteerd wordt als een kritische beschouwing van de in 1965 en 1967 verschenen memoires van De GROOT, "De dertiger jaren", en dan ook onder de rubriek Recensies en Overzichten is afgedrukt, is het duidelijk bedoeld als een directe aanval op de persoon en de politieke positiebepaling van de auteur. Want niet alleen wordt De GROOT ervan beticht in zijn geschriften geschiedvervalsing te hebben gepleegd om "zijn eigen verdiensten te vergroten en te verfraaien", maar ook wordt hij als partijleider ontluisterd vanwege "de rotte posities" die hij voor en na de jaren dertig heeft ingenomen tot in 1971 toe. Erger nog, hij wordt gedoodverfd als een "anti-leninist", die eigenlijk altijd al fout is geweest vanaf zijn prilste politieke activiteiten. Om dit te bewijzen wordt o.a. uitvoerig geciteerd uit de slechts zelden ontsloten Komintern-archieven, een twijfelachtige eer, die De GROOT met MAO TSE-TOENG deelt.

Uit al het aangevoerde bewijsmateriaal wordt een reeks aanklachten geconstrueerd, die volledig afrekenen met De GROOT als communist:

1. "Neiging tot fractievorming", "sectarische zelfingenomenheid en onbetrouwbaarheid", eigenschappen, die reeds door de vooroorlogse en nog altijd door de CPN in ere gehouden partijleiders De L. en SC. werden gesignaleerd blijkens Komintern-documenten.
2. "De burgerlijke anti-Sowjetlaster" in De GROOT's kritiek op de Komintern en op de buitenlandse Sowjetpolitiek. Met name wordt hem verweten zich niet te hebben gehouden aan de Komintern-instructies terzake van de Volksfrontpolitiek en van de in het begin van WO II aan te nemen houding.

3. "Objectieve steunverlening aan pogingen om de communistische beweging te doordringen van de ontbindende geest van het bourgeois nationalisme". De laatste term heeft wel een bijzonder omineuze klank gekregen als dodelijk argument in de stalinistische processen van de jaren vijftig.
4. "Nationalistische isolering" van de partij, die in strijd is met "de ideeën van het proletarisch internationalisme". Schending van het basisbeginsel van proletarisch internationalisme is wel de doodzonde bij uitstek voor elke communist.
5. "Zionistische laster, volgens welke de joden in de Sowjet-Unie aan discriminatie onderworpen worden."

Dat deze zware aantijgingen het gewicht van een kritische boekrecensie verre te boven gaan, blijkt wel uit de slotzin van het artikel, waarin de "ware communisten" in Nederland praktisch worden opgeroepen voorgoed af te rekenen met de scheurmakersactiviteiten en het nationalisme van De GROOT: "Marxisten-leninisten kunnen niet werkloos toezien bij dergelijke verschijnselen, maar treden er met beslistheid tegenop!"

Hier is onmiskenbaar sprake van een Sowjet-poging om iets te forceren in de communistische gelederen van Nederland, waar nu al zo hinderlijk lang zelfs niet meer de schijn wordt opgehouden van het bestaan van een "internationalistische", d.w.z. naar Moskou luisterende CP.

Hoezeer de CPSU zich ergert aan deze toestand had zij reeds in juli 1970 te kennen gegeven, toen zij bij monde van ambassadefunctionarissen in Den Haag de CPN volledig de schuld gaf van de slechte verhouding tussen de twee partijen. Partijvoorzitter HOEKSTRA kreeg toen namelijk te horen in antwoord op een in november 1969 gedane CPN-uitnodiging voor bilateraal partijoverleg, dat zijn partij zich metterdaad had afgekeerd van het proletarisch internationalisme en zich zelfs een anti-socialistische houding had aangemeten. Deze vergaande kritiek vindt dus thans zijn eerste openlijke bevestiging in de recente CPSU-publicatie. De vraag is nu op welke wijze Moskou denkt met dit artikel de impasse in de partijbetrekkingen te doorbreken.

In het algemeen afgaande op de praktijk in de communistische wereld moet men vaststellen dat de CPSU-leiders recalcitrante zusterpartijen bij voorkeur weer in het gareel dwingen door pressiemiddelen en manipulaties binnen die partijen zelf.

Weliswaar geeft de CPSU wel eens min of meer openlijk steun aan

afgescheiden partijgroeperingen, zoals tot voor een jaar in het geval van de CP-Japan en tot op vandaag in het geval van de Spaanse en Mexicaanse partijen, maar men krijgt dan toch steeds de indruk dat Moskou deze dissidente fracties veeleer hanteert als externe pressiegroepen om de bestaande partij te laten bijsturen, dan als opzetjes voor een geheel nieuw op te richten partij. De CPSU blijkt niet gemakkelijk eenmaal gevestigde CP-en te laten vallen ten gunste van nieuwe creaties. Eigenlijk het enige naoorlogse voorbeeld levert Nieuw Zeeland, waar Moskou de onbetekenende, geheel in Chinees vaarwater terechtgekomen CP definitief heeft ingeruild voor een nieuw gestichte loyale partij.

De CPSU-leiders geven er duidelijk de voorkeur aan de obstinate partijen van binnenuit "om te turnen" door allerlei, o.a. financiële drukmiddelen of zelfs directe interventie. Dit is hen in 1969 volledig gelukt in Oostenrijk, en dit trachten zij nog steeds met grote vasthoudendheid te bereiken in Finland, Australië en ook Engeland. In principe moet men er dus vanuit gaan dat de CPSU een "normalisatie" van de CPN zal prefereren boven de vorming van een soort "tegenpartij" uit dissidente elementen.

Hier ligt waarschijnlijk een nuance-verschil met de politiek van de SED, de Oostduitse partij, die allang in publicaties te verstaan heeft gegeven met de CPN-leiding geen zaken meer te willen doen. Anders dan de CPSU behandelt en steunt de SED reeds jaren enkele dissidenten als de eigenlijke vertegenwoordigers van de Nederlandse communisten, m.n. de in 1966 geroyeerde CPN-bestuurder drs F. BARUCH, die het CPN-kritische maandblad "Communistische Notities" uitgeeft. Hoe dan ook, het artikel in "Voprosy Istorii KPSS" zou wel eens een belangrijk moment kunnen zijn in het CPSU-streven de CPN van binnen uit te dwingen vroeg of laat weer in de pas te gaan lopen.

Op korte termijn zou het doel kunnen zijn om aan de vooravond van het CPN-congres alle "internationalisten" onder het CPN-kader en partijvolk tegen De GROOT in het geweer te brengen teneinde hem (zoals wijlen STALIN in de CPSU) als de grote zondebok de woestijn in te sturen, belast met alle fouten die de partij in het verleden heeft begaan. De CPN zelf zou op die manier zijn schoongewassen en de weg naar Moskou geëffend, terwijl in principe zelfs de mogelijkheid zou zijn geschapen om de onder De GROOT geroyeerde ex-CPN-ers te rehabiliteren. Deze in het verleden herhaaldelijk toegepaste taktiek, wordt sinds

enige jaren door Moskou ook gevolgd ten aanzien van China, waar de "gezonde krachten in de partij" voortdurend worden opgeroepen zich te ontdoen van MAO, die blijkens de Komintern-archieven al evenzeer een "anti-marxist-leninist" van het eerste uur was, die persoonlijk de partij op het verkeerde pad heeft gebracht. Mogelijk is het artikel in eerste instantie slechts een proefballon om op korte termijn te kunnen nagaan of zich momenteel voldoende anti-De GROOT-krachten zouden willen lenen voor een eventuele interne coup. In dat geval valt er geen directe follow-up te verwachten, wanneer een spoedige positieve respons vanuit de CPN zou uitblijven - hetgeen zeer waarschijnlijk is in de huidige situatie binnen de partij.

Op lange termijn beschouwd, zou de publicatie in "Voprosy Istorii KPSS" wel eens primair bedoeld kunnen zijn als eerste schot voor de boeg om de huidige CPN-leiding erop te attenderen hoe zij na het definitieve einde van het regiem De GROOT zal moeten bijsturen om weer in de internationale communistische beweging te kunnen meedraaien. De timing van het artikel zou dan opgevat kunnen worden als een hint om op het komende congres reeds de eerste voorzichtige stappen in die richting te doen.

Tegelijkertijd valt er een waarschuwing in te lezen aan het adres van andere partijen zoals de Spaanse, Noorse en Noordkoreaanse CP-en om niet al te gretig in te gaan op de toenaderingspogingen van de CPN van het afgelopen jaar, zolang deze partij haar koers niet beslissend gewijzigd heeft.

Bij dit alles moet met nadruk worden opgemerkt, dat de CPSU-leiding zich met dit op zichzelf opzienbarende artikel allerminst gebonden heeft.

De aanval op De GROOT is immers in de nogal vrijblijvende vorm gegoten van een boekbespreking door twee minder bekende figuren en is tot nu toe slechts opgenomen in een specialistisch vakblad met betrekkelijk kleine oplage, dat weliswaar onder verantwoordelijkheid van het CC/CPSU verschijnt, doch bepaald niet het gezag heeft van bijvoorbeeld "Prawda" of "Kommunist". De CPSU-leiding zal zich er zonodig te allen tijde van kunnen distanciëren om op een andere benadering van de CPN over te schakelen.

De CPN-leiding heeft in eerste instantie betrekkelijk laconiek gereageerd en dan nog alleen op hetgeen in de Nederlandse pers is ge-

publiceerd. In een artikel in "De Waarheid" (5-2-1972), ondertekend door partijvoorzitter HOEKSTRA, worden deze publicaties in de pers afgeschilderd als "één van de smerigste uitingen van anti-Sowjetisme en anti-communisme, die denkbaar is", waarbij de schrijvers "trachten zich te beroepen op een ons onbekend artikel in een geschiedkundig tijdschrift in de Sowjet-Unie". Mocht er echter, aldus het "Waarheid"-artikel, van aanvallen op of inmenging in de CPN sprake zijn, dan is de partij zelf "mans genoeg om dit met kracht af te wijzen, als zijnde in strijd met de internationaal overeengekomen principes inzake niet-inmenging in wederzijdse partijaangelegenheden". De heer HOEKSTRA doelt hier op de afspraken van de communistische wereldconferentie van 1969, waaraan de CPN toen zelf niet wenste deel te nemen.

* *
*

De CPN op het sociaal-economische vlak

Houding t.o.v. het NVV

Van de acties op het sociaal-economische terrein heeft de CPN-leiding, vooral sinds de opheffing van het "communisten-artikel" door het NVV, grote verwachtingen ten aanzien van de gezamenlijke strijd van communisten en sociaal-democraten voor betere levensomstandigheden. Het NVV houdt thans in sterkere mate rekening met hetgeen er onder haar leden leeft, aldus constateerde de heer W.J. A. NI, lid van het dagelijks bestuur en landelijk verantwoordelijke voor het bedrijfswerk van de CPN.

In de loonstrijd stelt de CPN zich voorlopig op achter het NVV. De NVV-eisen zijn naar haar mening weliswaar te laag, maar in het belang van de eenheid van de arbeidersklasse zal zij zelf (nog) niet tot actie overgaan, maar het NVV in zijn activiteiten steunen. Wel moeten bij onderhandelingen per bedrijf aparte bedrijfseisen worden gesteld. Deze moeten worden geformuleerd door bedrijfsactiecomité's, waarin georganiseerden en ongeorganiseerden samenwerken. Volgens de partijleiding verwacht het NVV-bestuur dat de CPN in die bedrijven waar zij daartoe de mogelijkheid heeft tot staking zal oproepen. De CPN is echter niet bereid een staking uit te roepen, omdat zij tegenover de stakers financieel niet aansprakelijk wil zijn. Zij zal het NVV aan de kop laten tot er een staking is.

Houding t.o.v. de confessionele organisaties

De houding van de confessionele organisaties wordt door de CPN fel bekritiseerd. In artikelen in "De Waarheid" wordt gesteld dat de confessionele vakbonden destijds werden opgericht door lieden die door de ondernemers werden gebruikt om de zich ontwikkelende arbeidersbeweging verdeeld te houden. Volgens het communistische dagblad tonen de confessionele organisaties "met hun hele geschiedenis van klassevrede en scheurmakerij" aan, dat zij geen vakbeweging zijn, maar bij belangenconflicten telkens de zijde van de ondernemers kiezen. Dat een NKV-woordvoerder eventuele NVV-acties "onwettig" wilde laten verklaren was volgens de CPN een uitnodiging van het NKV aan de ondernemers, om bij conflicten de rechter in te schakelen. Hoewel de CPN meent dat de strijd in de metaal niet wordt beslist door de houding van de confessionele organisaties, maar enkel en alleen door het optreden van de metaalarbeiders zelf, door

met de NVV-bond in de bedrijven eensgezind actie te voeren, vindt zij het "confessionele geroep om de rechter" toch van belang, omdat het betrekken van de justitie bij het CAO-conflict gericht zou zijn tegen de vakbonden zelf, in het bijzonder de Industriebond NVV. Dat dit gebeurt op het moment dat het parlement zich weer bezighoudt met de stakingswet moet, volgens de CPN, voor de vakbeweging evenals voor alle democraten, aanleiding zijn zich juist nu weer actief op te stellen tegen invoering van een dergelijke wet. Dat door de werkgeversorganisaties in de metaalindustrie een kort geding is aangespannen tegen de Industriebond NVV op grond van de aangekondigde stakingen ziet de CPN als een rechtstreeks gevolg van de "onverhulde uitnodiging (van de confessionele organisaties) aan de klasserechter om zich in het conflict te mengen".

Stellingname in het metaalconflict

De overeenkomst tussen de werkgevers en de confessionele vakbonden heeft volgens de CPN geen enkele bindingskracht voor de metaalarbeiders, omdat ze niet accoord bevonden is door de Industriebond NVV, die in de ogen van de CPN de beslissende bond in de metaalindustrie is, waarbij de confessionele organisaties niets voorstellen. De CPN stelt zich op het standpunt dat deze "pseudo-CAO" door de werkgevers, met behulp van de confessionele vakbondsleiders, aan de arbeiders wordt opgedrongen. Een verheugende ontwikkeling vindt zij het dat door de stellingname van de confessionele vakbondsleiders de discussie over "eenheid van vakbond" onder de confessioneel georganiseerde arbeiders "in een stroomversnelling is gekomen".

De partijleiding vindt het belangrijk dat ook de arbeiders die nog georganiseerd zijn bij het NKV en CNV, door de georganiseerden in het NVV, samen met de ongeorganiseerden, bij de voorbereidingen van de acties worden betrokken. De heer M.J. H., politiek secretaris van het Amsterdamse CPN-district, stelde tijdens de Nieuwjaarsbijeenkomst van de CPN in Amsterdam dat de verscherping van de klassenstrijd door de ondernemers, door de arbeiders met keiharde acties moet worden beantwoord. "Daarvoor zullen de communisten alle krachten waarover zij beschikken in de strijd werpen", zo zei hij.

De argumentatie dat loonmatiging noodzakelijk is in verband met de economische situatie wordt door de CPN van de hand gewezen. Niet de arbeiders maar de ondernemers zijn, naar haar mening, de veroorzakers van de moeilijkheden die een onvermijdelijk gevolg van

het kapitalistische systeem zijn. Ook het argument dat bezuinigingen, ook op de lonen, noodzakelijk zouden zijn voor het behoud van de werkgelegenheid, slaat niet aan bij de CPN-leiding. Zij vindt juist dat in tijden van economische teruggang de lonen extra moeten worden verhoogd waardoor consumptie en dus ook economische bedrijvigheid toenemen. Inzake de eventueel te houden prikacties merkte de heer H.J. HOEKSTRA, voorzitter van de CPN, tijdens een openbare vergadering die eind januari in Rotterdam werd gehouden, op dat deze reëel gezien weinig effect sorteren bij een tegenstander die van plan blijkt te zijn met een stoomwals over de rechten van de vakbeweging heen te gaan. Hij zei tevens dat het niet goed was om alleen maar acties in het vooruitzicht te stellen, daar toch het moment voor eensgezinde en massale strijd nu gekomen was. In feite spoorde de CPN-voorzitter de metaalarbeiders hiermede aan tot staking over te gaan.

Als voorbeeld dat de arbeiders klaar staan voor de strijd haalde het dagblad "De Waarheid" de korte stakingsactie bij de NV GUSTO aan, die overigens was uitgeroepen door de "scheurmakers" van de - categorale - MBGK.

De havens

De CPN-leiding is van mening dat het vastlopen van de CAO-onderhandelingen voor de havenbedrijven, gevoegd naast de betrekkelijke arbeidsonrust in de metaalsector, een goede voedingsbodem kan zijn voor eigen acties. In verband daarmee heeft de partijleiding de havenbedrijfsgroepen in Rotterdam en Amsterdam bijeengeroepen, teneinde te komen tot een eensluidend eisenprogramma dat uitgangspunt van actie zal moeten zijn. De door de gezamenlijke havenbedrijfsgroepen geformuleerde eisen overtreffen die van de erkende vakbonden ruimschoots, maar ook hier organiseert de CPN zelf (nog) geen acties. In een in de Amsterdamse haven verspreid pamflet werd onderstreept dat de havenarbeiders geen genoegen moeten nemen met minder dan door de vakbonden is voorgesteld.

In de hoop de NVV-Vervoersbond tot actie te dwingen roept de CPN op tot massale versterking van deze NBV met alle strijdbare havenarbeiders. Organiseert de NBV geen actie, dan zullen de havenbedrijfsgroepen van de CPN er opdracht voor krijgen. De CPN stelt dat, als de huidige ontwikkeling in de haven zich voortzet, het wel eens gewenst kan zijn dat de zaak evenals in de metaalbedrijven

"tot op het mes wordt uitgevochten".

De CPN waarschuwt de havenarbeiders tegen de activiteiten van "Arbeidersmacht". Volgens de partijleiding is deze groep bezig in opdracht van de werkgevers de eenheid onder de arbeiders te breken.

De werkloosheid in de bouw

De toenemende werkloosheid in de bouwvak is, volgens de CPN, een gevolg van het bezuinigingsbeleid van de regering, die in opdracht van de ondernemers de crisisverschijnselen van het kapitalistische systeem tracht af te wentelen op de arbeiders, speciaal de bouwvakarbeiders. Op instigatie van het partijbestuur besloot het Amsterdams Bouwvakactie Comité medio januari tot het houden van een grote manifestatie van bouwvakkers voor loonsverhoging en werkgelegenheid. Een woordvoerder van het ABC eiste dat de regering onmiddellijk maatregelen zou nemen om de werkloosheid in de bouw te bestrijden. Door het - onder communistische leiding staande - Amsterdamse Bouwvakcomité (ABC) is een "Commissie Werkgelegenheid" gevormd, die opdracht heeft gekregen de actie voor werkgelegenheid tot massale ontwikkeling te brengen. Deze commissie zal - naar gelang de situatie - onafhankelijk dan wel samen met, of als onderdeel van het ABC optreden. In de actie voor meer loon en werk zal de CPN-bedrijfs-groepsleiding bouwvak fungeren als centrale actieleiding en het ABC als uitvoerend orgaan. Pogingen om ook de ANB-NVV bij de acties te betrekken mislukten, waarna het ABC besloot de voor medio januari geplande manifestatie om te zetten in een grote mobilisatie-bijeenkomst op 9 februari a.s.

Mocht de ANB-NVV besluiten om, eventueel in samenwerking met de andere erkende vakbonden, acties te organiseren, dan zal het ABC haar activiteiten aanpassen aan die van de ANB-NVV, zelfs als zij hiervoor de geplande mobilisatie-bijeenkomst moet verschuiven.

Trotskistische invloed in Proletarisch Links

Proletarisch Links (PL) is een aktie-groep die, zij het niet onder die naam, geruime tijd getracht heeft de PSP meer in de richting van een revolutionaire arbeiderspartij te dringen. Na de voor de PSP teleurstellend afgelopen verkiezingen publiceerde PL dan ook een manifest waarin de revolutionaire arbeidersbeweging werd geproclameerd en waarin werd gepleit voor verhevigd buitenparlementair activisme.

Door deze publikatie gaf de groep haar tegenstanders echter aanleiding haar direkt te bestrijden. In een verklaring van het partijbestuur heette het, dat PL ondemocratische methoden had gebruikt, aangezien een discussienota de partij was ingestuurd zonder voorafgaand overleg met dat bestuur. Daar kwam nog bij dat PL deed weten dat naar haar mening de PSP als pacifistische verkiezingspartij had afgedaan en haar bestaansrecht dan ook niet meer aan dit pacifisme kon ontleenen, maar aan het revolutionair socialisme en het revolutionair anti-militarisme.

Het partijbestuur reageerde daarop met een ontwerp-resolutie, waarin de algemene vergadering werd gevraagd het bestuur op te dragen onverwijld diegenen te schorsen, die de PSP als platform gebruikten voor met de grondslagen van de PSP strijdige ideologieën. Na wekenlange discussies aanvaardde de algemene vergadering op 23 en 24 oktober 1971 een motie, waarin het PL inderdaad werd verboden zich als een permanente nevenorganisatie op te stellen. Het bestuur en later ook de partijraad interpreteerden dit zo, dat de groep geen afzonderlijke bijeenkomsten meer mocht houden op straffe van schorsing.

PL besloot echter door te gaan op de eenmaal ingeslagen weg, waarop vier van haar voormannen door het partijbestuur werden geschorst.

Nadat op 15 januari j.l. de partijraad van de PSP tot de conclusie was gekomen dat deze schorsing in principe juist was en een voorstel van PL, om een buitengewone algemene ledenvergadering te houden teneinde het tendensrecht binnen de partij opnieuw aan de orde te stellen, door de partijraad was verworpen, besloot PL tijdens een bijeenkomst welke een dag later werd gehouden, te breken met de PSP. In een resolutie werd gezegd, dat de houding van partijbestuur en partijraad duidelijk maakte, dat er binnen de PSP geen plaats was

voor een politieke discussie zoals de groep zich die voorstelde.

Besloten werd "thans onverwijld over te gaan tot het scheppen van die politieke en organisatorische vormen die de bijdrage van PL kunnen uitmaken bij het tot stand brengen van een revolutionaire arbeidersvoorhoede partij". PL zal binnenkort beginnen aan de samenstelling van een discussiestuk, dat over enkele maanden gepresenteerd zal worden aan die groeperingen waarmee PL zich verwant voelt en waarvan men vermoedt dat zij wel iets voelen voor een revolutionair socialistische arbeiders partij. Daarbij wordt gedacht aan "reeds gepolitiseerde groepen" zoals de SJ, de Kritiese Leraren, de "witte" BVD, de Rode Jeugd, de KEN, linkse studentengroeperingen, BWA en anderen. Het oprichtingscongres zou in het najaar moeten plaatsvinden. Men wil dan komen tot een strakke organisatievorm, waarin discipline een belangrijke rol speelt.

De ca 300 aanhangers van PL hebben intussen besloten niet uit de eigen beweging de PSP te verlaten, maar zich via de reglementaire procedure te laten royeren.

Een belangrijke rol in deze ontwikkeling speelden een aantal trotskistisch georiënteerde figuren, waarvan er drie - R. van der HOE als politiek secretaris, W. de WO. als organisatiesecretaris en P.R. VEM - zitting hebben in de 13 leden tellende kerngroep van PL. De PL-ers die bereids formeel lid zijn van de Nederlandse sectie van de IVE Internationale (Revolutionair Marxistische Tendens - de "groep Ferares" -) bleven daarbij wat meer op de achtergrond; dit vanwege de kans dat zij, wanneer zij zich al te duidelijk manifesteerden, als trotskist geroyeerd zouden worden. De Nederlandse sectie heeft echter de ontwikkelingen actief en met instemming gevolgd. Het valt dan ook te verwachten dat zij, door middel van haar zeer actieve leden - en met name de jongeren onder hen, zoals J.G. KI, J.H. PI en D. SY - een relatief grote inbreng zal leveren in de nieuw op te richten revolutionaire partij. Hoe de trotskisten zich in deze nieuwe partij zullen opstellen is nog niet duidelijk. De discussie daarover in de Nederlandse sectie van de IVE Internationale is nog in volle gang.

*
* *

ONTWIKKELINGEN IN JOEGOSLAVIË

In Joegoslavië werd afgelopen maand officieel een stuk krisi-achtige interne ontwikkeling afgesloten door de partijconferentie van de Joegoslavische Communistenbond*) op 25, 26 en 27 januari. De hier volgende beschouwing gaat nader op deze interne moeilijkheden in en op de vraag in hoeverre de conferentie hiervoor werkelijk een oplossing heeft gebracht.

Politieke veranderingen en interne verdeeldheid

De moeilijkheden begonnen met de kwestie van de grondwetsherziening die in 1970 aan de orde kwam. Het ging hier om diep ingrijpende maatregelen waardoor de verhouding tussen de centrale regering en de regering van de deelrepublieken waaruit de Joegoslavische federatie bestaat, een nieuwe basis kreeg. De bevoegdheden van het federale centrum Belgrado werden daarbij beperkt tot defensie, buitenlandse politiek, buitenlandse handel en het handhaven van de eenheid van het economische en sociale stelsel. Tegelijk werd de federale regering qua samenstelling zo gewijzigd dat alle republieken er een gelijk aantal ministers in kregen, die daardoor eerder het karakter kregen van mandatarissen van hun republiek dan van zuiver federale machtsdragers.

Het instellen van een collectief staatspresidium als onderdeel van de constitutionele hervormingen, diende weliswaar in de eerste plaats om de opvolging van president TITO (79) te regelen, maar paste toch geheel in het decentralisatiepakket. Ook in het nieuwe presidium ging het weer om het evenwicht tussen de republieken: elk kregen ze evenveel vertegenwoordigers in dit federale orgaan dat geleidelijk de functie van president TITO zou overnemen.

Toen de voorgestelde constitutionele herzieningen in de openbaarheid kwamen, barstten er onmiddellijk heftige discussies los die diepgaande meningsverschillen aan de dag brachten. Geen wonder, want de kwestie centralisatie versus decentralisatie ligt in Joegoslavië bijzonder moeilijk. Na de communistische machtsovername werd het land, hoewel naar de vorm federalistisch, in wezen streng centralistisch opgezet. Centralisatie is dus de oudste conceptie. Decentralisatie was de conceptie die ontstond toen het Joegoslavische communisme na de breuk

*) De Joegoslavische Communistische Partij. De officiële naam is Liga van Communisten in Joegoslavië.

met de Sowjet-Unie in 1948 een eigen richting insloeg.

Daarmee begon het experiment van het zelfbestuur, eerst opgevat als sociaal-economisch stelsel maar allengs ook gezien als algemeen politiek principe. Van hieruit kwam men tot de gedachte dat ook de verschillende nationaliteiten recht hadden op een grotere zelfstandigheid - een gedachte die slechts te realiseren viel door decentralisatie van het aanvankelijk in Belgrado zo strak gecentraliseerde bestuur. Maar dat was een stap die maar moeizaam werd gedaan omdat er tegen het opgeven van de centralistische ideeën en praktijken enorme weerstanden bestonden. Vooral de Serviërs, de grootste ethnische groep, wier hoofdstad Belgrado tevens de federale hoofdstad was, verzetten zich. Gezien hun overheersende positie konden zij dat ook met succes doen, zowel in het staats- als in het partij-apparaat en speciaal in het leger en de bijzonder belangrijke veiligheidsdienst vormden zij (en vormen zij nog) veruit de meerderheid.

De centralistische federale bureaucratie vond echter ook onder de andere nationale groepen belangrijke aanhang. Vele Joegoslavische communisten, vooral zij die voor de breuk met Moskou gevormd waren, bleven langs de oude dogmatische lijnen denken en daarmee aanhangers van het centralisme, de strakke leiding van bovenaf. Grosso modo echter waren de andere nationaliteiten, die iets te winnen hadden, voor decentralisatie. Dat gold vooral voor de Kroaten, in grootte de tweede nationale groep na de Serviërs. De groep ook waarvan de nationale gevoelens het sterkst waren gefrustreerd en die in Belgrado vaker het Servische dan het federale machtscentrum zagen.

Pas in de tweede helft van de jaren '60 begon de decentralisatie in de praktijk veld te winnen. Dit en het ermee gepaard gaande toenemen van het nationale sentiment in de deelrepublieken maakte de verhouding tot Belgrado er niet makkelijker op. De laatste jaren ontstond er een situatie waarin de deelrepublieken voortdurend met de fedrale overheid overhoop lagen. Zij bleken daarbij in staat om Belgrado zo niet de jure dan toch de facto te dwarsbomen wanneer zij zich maar even in hun belangen te na gekomen achtten.

Deze ontwikkeling vormt de achtergrond van de meningsverschillen die zich in 1971 manifesteerden rond de grondwetswijziging die de oplossing van de moeilijkheden zocht in een verder gaande vergroting van de autonomie der deelrepublieken. Daarbij bleek dat m.n. de Kroaten, de belangrijkste drijvende kracht achter de decentralisatiepolitiek,

op het punt van meer autonomie maar moeilijk te bevredigen waren, terwijl het voorgestelde vooral de Serviërs veel te ver ging.

De grondwetswijziging kon tenslotte alleen tot stand komen door hard ingrijpen van president TITO. Eind april riep hij in Brioni het Presidium van de Joegoslavische Liga *) bijeen. Op deze bijeenkomst werden harde noten gekraakt, waarbij vooral de Kroatische leiders - de voorzitter van Kroatische Liga*) mevrouw DA , partijsecretaris PI en TR , lid van het Executief Bureau van de Joegoslavische Liga *) - kritiek kregen te verduren om hun toegeeflijke houding tegenover het nationalistische streven in hun republiek. In Brioni bovendien werd verdere discussie over de voorgestelde herzieningen verboden en tevens besloten deze zo snel mogelijk te realiseren. Dit om de gelegenheid tot verdere fricties zoveel mogelijk te beperken. Er werd inderdaad snel gehandeld: in juni was de herziening een feit.

Inmiddels was TITO ervan overtuigd geraakt dat er meer moest gebeuren. Verontrust door de naar buiten getreden meningsverschillen maakte hij duidelijk dat hij achter de decentralisatie het gevaar van desintegratie zag opdoemen en dat daarom de decentralisatie van een tegenwicht moest worden voorzien. Dat tegenwicht kon voor hem alleen de partij zijn. Deze moest gaan optreden als de sterke samenbindende macht tegenover de middelpuntvliepende tendenzen. Omdat de bestaande meningsverschillen en botsende nationale sentimenten echter ook in de Liga een rol speelden, moest deze worden hervormd. Vandaar TITO's oproepen tot straffe discipline en eenheid en zijn dreigementen tegen de verstoorders daarvan.

TITO greep bovendien naar nog een ander onderdeel uit het ideologisch arsenaal. Om de groeiende nationalistische sentimenten opzij te schuiven, ging hij in toenemende mate het klassekarakter van de

*) Het Presidium is het eigenlijke partijbestuur. In de meeste CP-en wordt van Centraal Comité gesproken. Het telt 52 leden.

*) De Joegoslavische Liga is om zo te zeggen de federale Liga. Daaronder staan de partijen in de deelrepublieken, die ook als Liga worden aangeduid: Kroatische Liga, Sloveense Liga, enz.

*) Het Executief Bureau is het dagelijks bestuur van de partij, het hoogste uitvoerend orgaan.

Joegoslavische maatschappij onderstrepen. Niet de nationaliteit moest de nadruk krijgen; als basiselement van de Joegoslavische samenleving moesten de arbeiders worden erkend die of ze nu Kroaat of Serviër waren, als arbeiders gelijk waren en dus een eenheid vormen. Om de partij te maken tot wat zij volgens TITO moest zijn, besloot men in Brioni dat zo vroeg mogelijk in het najaar de partijconferentie zou worden gehouden. Deze zou zich speciaal met de nieuwe rol van de partij bezighouden.

Met zijn oproepen tot eenheid en het snelle doorzetten van de grondwetswijziging kon TITO de meningsverschillen slechts voor even onderdrukken, niet opheffen. Ze bleven zelfs zo groot dat de aangekondigde partijconferentie niet kon worden gehouden: men kon het bij voorbaat al niet eens worden. Vooral de Kroatische partijleiders toonden duidelijk, dat ze van plan waren door te gaan met een politiek die in de eerste plaats op de Kroatische belangen was afgestemd. Dit ondanks het feit dat TITO hen in juli in Zagreb nog eens persoonlijk op gevaaren van het nationalisme kwam wijzen en op de noodzaak de door hem gepredikte eenheid in acht te nemen.

DA c.s. hielden echter vast aan hun "nationale" lijn, waarbij steeds duidelijker werd dat er tussen hen en TITO essentiële meningsverschillen bestonden. Die meningsverschillen hadden vooral op de volgende punten betrekking.

1. Tegenover TITO's opvatting dat er een gevaarlijke groei van het nationalisme plaats vond, stelden de Kroatische leiders dat het gevaar althans van het Kroatische nationalisme sterk overdreven werd.
2. Terwijl TITO n.a.v. de heftige door nationale sentimenten gevoede antagonismen rond de grondwetsherziening er voortdurend op hamerde dat het klasse-element boven het nationale stond, verklaarde TR beide gelijkwaardig.
3. Tenslotte lag er een breekpunt in de opvattingen over de rol van de partij. In de labiele situatie die door de staatkundige decentralisatie was ontstaan wilde TITO de partij de sterke, eenheid scheppende factor maken. De Kroatische leiders volgden hem daarin echter niet. Zij gaven ruimte aan stromingen buiten de partij en zochten daar zelfs toenadering toe. Dit om in hun strijd tegen de "bureaucratische centralisten" in Belgrado steun te vinden tegen de eigen partijleden met een federalistische c.q. centralistische achtergrond. Voor TITO moet dit niet alleen de verwerping zijn geweest van een

dogma waarvan hij altijd is trouw gebleven (de leidende rol van de partij) maar bovendien de afwijzing van de enige oplossing die hij tegen het gevaar van desintegratie had kunnen bedenken.

In de loop van 1971 groeide de nationalistische propaganda in Kroatië waardoor er een steeds onverdraagzamer klimaat ontstond. Een studentenleider sprak, al was het dan figuurlijk, over "genocide" op Kroatië. In Kroatië wonende Serviërs werden telefonisch bedreigd en aan de universiteit van Zagreb gingen stemmen op om de universiteit te zuiveren van allen die niet "naar de geest" Kroaat waren.

Dit groeiende nationalisme en TITO's herhaalde veroordeling daarvan leidde tot polarisatie in de Kroatische partij. Nog in de zomer brachten tenminste twintig plaatselijke en regionale partijafdelingen kritiek uit op de politiek van de Kroatische partijleiding. Ook op het hoogste échelon groeide de onenigheid: een groot deel van het CC stond tegenover het door partijvoorzitster DA c.s. beheerste Executief Comité. Dit bleef echter de ingeslagen weg volgen.

Op 5 november kwam het CC van de Kroatische partij bijeen om "de huidige politieke situatie en de verdere taken van het CC" te bespreken. Het door partijvoorzitster DA gepresenteerde rapport werd aangenomen als de officiële vastlegging van de politiek van de Kroatische partij. Het rapport pleitte voor oplossing van de economische problemen in de federatie en constateerde dat Belgrado daartoe concessies aan Kroatië moest doen omdat het bestaande systeem "een bedreiging vormde voor Kroatië's vitale belangen". Waar het de Kroatische leiders om ging was de herziening van de deviezenverdeling. Zij wensten dat Kroatië een groter deel zou mogen houden van de zelfverdiende buitenlandse deviezen die grotendeels aan de federale organen in Belgrado moesten worden afgedragen. Kroatië, dat van die buitenlandse deviezen (uiterst waardevol tegenover de eigen zwakke dinar) relatief het meest inbrengt, nl. \pm 33%, moest door een dergelijke herziening een grotere economische zelfstandigheid krijgen.

De Kroatische studentenstaking die op 23 november begon, ging om ditzelfde punt. De studenten, die lieten weten met hun actie de partijleiding tegen Belgrado te willen steunen, eisten echter dat Kroatië alle zelfverdiende deviezen zou houden.

DA c.s. toonden wel van de staking gebruik te willen maken als politiek drukmiddel. Weliswaar gaven zij de studenten opdracht de actie te stoppen maar daarbij bleef het. Over de

eis van de studenten spraken zij geen duidelijke veroordeling uit. Integendeel, door te stellen dat de deviezenkwestie inderdaad moest worden opgelost, erkenden zij de legitimiteit van die eis. Dit was een bedenkelijke houding, want wat de studenten wensten had ver- gaande implicaties. De konsekwentie ervan zou n.l. een vrijwel volle- dige economische en politieke onafhankelijkheid van Kroatië zijn. Als Kroatië immers de zelfverdiende deviezen in eigen zak zou steken, zou het ook de nodige grondstoffen en toeleveringen die uit de rest van Joegoslavië worden betrokken, in deviezen moeten gaan betalen. Op deze wijze zou van de gemeenschappelijke interne markt en daarmee van de federatie weinig overblijven.

Voor de studenten was dat allerminst een onvoorziene conse- kwentie. Zij wilden die onafhankelijkheid werkelijk, zoals ook blijkt uit andere eisen die zij regelmatig naar voren brachten:

- een eigen Kroatisch leger en volkslied;
- vastlegging in de Kroatische constitutie dat Kroatië door Kroaten wordt bewoond (waarmee de 15% Serviërs in de deelrepubliek offi- cieel de minderheidsstatus zouden krijgen);
- erkenning van de volledige souvereiniteit van de Kroatische staat en toelating tot de Verenigde Naties.

Hiermee was een beweging ontstaan die tornde aan de nieuwe politieke verhoudingen die enkele maanden tevoren al zoveel onenigheid hadden gewekt en die zo'n delicaat evenwicht inhielden.

Toen de Kroatische leiders niet ingrepen, deed TITO het. Het riep de Kroatische top op 30 november in Karadjordjevo op het matje, waar hij de politiek van DAJ c.s. finaal veroordeelde. Hij verweet hen dat ze door "gebrek aan waakzaamheid" en "verrot liberalisme" de kans hadden gegeven aan "contra-revolutionaire ak- tiviteiten" en zelfs aan "fractievorming", een doodzonde voor commu- nisten. Het presidium van de Joegoslavische Liga dat direct daarna bijeenkwam, nam deze veroordelingen geheel over. De Kroatische lei- ders, van twee kanten klemgezet tussen deze veroordeling en de oppo- sitie in eigen partij, traden hierop af. Direct daarna begonnen in heel Kroatië bijeenkomsten van plaatselijke en regionale partij- en massaorganisaties, waarop ontslag of roeyement werd uitgesproken over "nationalistische en seperatistische elementen".

In de gespannen sfeer die daardoor ontstond (demonstraties ten gunste van de afgetreden leiders en voortgaande waarschuwingen tegen "contra-revolutionaire complotten") greep TITO nogmaals in,

kennelijk om afdoende duidelijk te maken dat de koerswijziging in Kroatië niet ten halve maar volledig moest worden doorgezet. Op 22 december zei hij dat hij niet zou aarzelen de strijdkrachten in te zetten tegen "binnenlandse vijanden die de eenheid van het land bedreigen". Het leger moest, aldus TITO, niet alleen de territoriale onafhankelijkheid handhaven maar ook "het socialisme beschermen". Een opmerkelijke uitspraak omdat ook in de BREZHNEV-doctrine wordt gesproken over het "beschermen van het socialisme". Daar is dat echter de hoogste plicht van de internationale communistische gemeenschap. TITO die zijn ingrijpen mede motiveerde met toespelingen op buitenlandse machten die mogelijk in Joegoslavië de orde zouden komen herstellen als men het niet zelf deed, toonde met zijn opmerking duidelijk geen behoefte te hebben aan zo'n internationale plichtsbetrachting.

Met deze uitspraken gaf de president de zuiveringscampagne een extra duwtje in de rug. Op dit ogenblik, begin februari, is er in Kroatië vrijwel geen politieke, maatschappelijke of kulturele organisatie waarin het niet tot mutaties in het bestuur is gekomen.

De Kroatische crisis bracht een soort schokeffect teweeg en leidde tot aaneensluiting achter TITO. Deze had zijn concept voor de verdere ontwikkeling nu meer dan ooit gereed: handhaving van de decentralisatie op staatkundig gebied en centralisatie in de partij. De partij moest weer "kaderpartij" worden had hij al afgelopen zomer gezegd. Daarmee ging hij dwars tegen de Joegoslavische politieke ontwikkeling in, want deze term verwijst in het communistisch jargon naar het absolute machtsmonopolie van de CP. Juist van dit laatste had de politieke gedachtengang zich in Joegoslavië al sinds 1952 verwijderd toen het 6e partijcongres bepaalde dat de allesoverheersende rol van de partij zou worden losgelaten. Om geen twijfel aan zijn opstelling te laten bestaan veroordeelde TITO in december dat besluit van het congres expliciet.

De teneur van de partijconferentie waarvoor de datum nu snel kon worden vastgesteld, was dus bij voorbaat bepaald.

De partijconferentie.

Op 25, 26 en 27 januari kwam men bijeen. Inderdaad vormde de conferentie een bevestiging van de Titova linija. Er werd een actie-program aangenomen dat heftige kritiek uitte op de "zwakheden, ideologische afwijkingen en inkonsekwenties" onder de leden van de Liga. De eenheid van de partij bevestigend, verwierp het dokument de theorieën over het bestaan van zes of acht verschillende arbeidersklassen, corresponderend met de zes republieken en twee autonome provincies. De communisten werden daarom opgeroepen zich te verzetten tegen elke poging tot "isolering" van de partijen in de deelrepublieken omdat dergelijke pogingen uitlopen op desintegratie van de Liga.

Bijzonder belangrijk was de aankondiging in het program dat voortaan in geval van onenigheid door het Ligapresidium een meerderheidsbeslissing zal worden genomen, die voor ieder bindend zal zijn. Dit besluit moet een eind maken aan de tot nu toe bestaande situatie waarin de partijen van de deelrepublieken in feite het vetorecht uitoefenden binnen de federale Liga. Verder werden de partijorganisaties uitgenodigd strikt het democratisch centralisme toe te passen hetgeen moet leiden tot een stipte uitvoering van aan de top genomen besluiten. Tot nu toe bleven deze in de deelrepublieken nogal eens onuitgevoerd.

Zoals de laatste maanden steeds gebeurde werd ook door de conferentie het klassekarakter van het Joegoslavische systeem weer sterk benadrukt. In zijn slotrede zei TITO dat de Liga de voorhoede van de werkende klasse was. Deze voorhoede moest, aldus TITO, niet zijn samengesteld uit mensen die niet direct bij de produktie betrokken zijn, maar uit arbeiders. De president zei dat moest worden onderzocht waarom er zoveel van hen de partij hadden verlaten. Cijfers geven aan hoe groot de verschuiving is geweest: in 1960 was nog 46% van de leden arbeider, in 1970 ongeveer 30%.

Een andere belangrijke meer centralisatie brengende beslissing - maar vooraf al vaststaand - was de verkleining van het Executief Bureau van de Joegoslavische Liga. Dit zal i.p.v. 15 voortaan 8 leden tellen. Bovendien zal elk lid een specifieke eigen taak krijgen en daardoor losgemaakt worden van het in algemene zin vertegenwoordigen van de belangen van zijn republiek.

Hetwerk van het Bureau zal worden gecoördineerd door een secretaris, die voor een jaar uit de leden van het Bureau gekozen wordt. Aange-
wezen hiervoor is de Sloveen DO die hiermee een uiterst belang-
rijke functie krijgt. DO wordt gezien als de man die een com-
promis tot stand kan brengen tussen botsende Servische en Kroatische
belangen. Typerend voor het feit dat TITO nog altijd degene is, die
de touwtjes in handen heeft, is dat hij hoewel niet in het verkleinde
Bureau teruggekeerd, toch de bevoegdheid houdt de zittingen op eigen
initiatief bij te wonen, te presideren en er de agenda voor vast te
stellen.

Verder is aangekondigd dat de "grote, logge partijafdelingen
van rond de duizend leden" door "kleinere en meer actieve eenheden"
zullen worden vervangen. Opnieuw een poging dus om door inkrimping
van partij-onderdelen een grotere slagvaardigheid te bereiken.

Evaluatie partijconferentie.

De conferentie kan een belangrijk markeringspunt worden in de
binnenlandse ontwikkeling van Joegoslavië. Een markeringspunt om
precies te zijn voor een regressieve ontwikkeling. Tegenover de idee
van de decentralisatie die als zodanig naar een vrijere ontwikkeling
verwijst, is immers met grote nadruk opnieuw de centralisatie geplaatst.
Dit is gecombineerd met het opnieuw als geldige parolen naar voren
komen van begrippen als "democratisch centralisme", "leidende rol van
de partij" e.d., die verbonden zijn met een vroegere, meer rigide fase
van Joegoslavië's ontwikkeling. Een binnenlandse verstrakking, een
minder vrij klimaat (beperkingen voor de pers bijv.) moeten hiervan
wel het gevolg zijn. Maar een terugkeer tot de repressiemethoden van
de oude centralistische staat is toch niet erg waarschijnlijk. Van
belang in deze kontekst is dat TITO in zijn slotrede tot de confe-
rentie de nieuwe Kroatische partijleiding de raad gaf zich niet over
te geven aan een "heksenjacht". Ook vele andere stemmen wijzen er op
dat bij de huidige koerswijziging moet worden opgepast voor een
terugval in "Stalinistische" methoden.

Overigens is er veel onzekerheid overgebleven. Zo is op dit
moment nog niet precies duidelijk hoe het zal gaan met de verster-
king van de positie van de partij in de bedrijven, over de noodzaak
waarvan TITO zich voor de conferentie zeer pertinent heeft uitgelaten.

Hetzelfde geldt voor de veelbesproken ideologische herbewapening van de Liga.

Daar komt nog bij dat er ondanks de optimistische franje waarmee de conferentie is omhuld, nog altijd geen communis opinio bestaat over de aanpak van een menigte zaken in de praktische sfeer. Dit wordt gemaskeerd door het feit dat ook in deze crisis het voor of tegen TITO weer de toetssteen geworden is. Ieder die mee wil blijven doen, stelt zich daarom ostentatief achter de president op. Typerend is in dit verband een uitlating van de nieuwe Kroatische partijvoorzitster PL, die zei alleen tegenover TITO verplichtingen te voelen "omdat ik in niemand anders vertrouwen heb". Is deze verhulling van de tegenstellingen op zichzelf al bedenkelijk, extra bedenkelijk is dat TITO waarschijnlijk minder als de "rots in de branding" uit deze crisis tevoorschijn is gekomen dan hij voorheen was. M.n. de laatste tijd komt hij nogal eens tot dermate tegenstrijdige uitspraken dat zich van de toehoorders wel verwarring moet meester maken. Frappant waren in dit opzicht zijn opmerkingen over het leger. Zei hij in december dat de strijdkrachten niet alleen de grenzen moesten bewaken maar ook het socialisme tegen binnenlandse vijanden moesten beschermen, tijdens de partijconferentie zei hij dat niet het leger de taak had de verworvenheden van de revolutie te bewaren maar de partij. Volgens bepaalde berichten bestaat er dan ook, vooral in Servië, een aanzienlijke kritiek op de doeltreffendheid van TITO's beleid.

Bij dit alles komt nog de vraag of TITO's nu door de conferentie overgenomen concept eigenlijk wel te verwezenlijken is. Is decentralisatie op het ene gebied (staat) inderdaad te combineren met centralisatie op het andere (partij)? Voor vele funktionarissen in de deelrepublieken was de strijd tegen het centralistische Belgrado een strijd tegen zowel de centrale partij als de centrale staatsorganen. Het nationalisme speelde in de partij een even grote rol als in de federatie. De situatie was zo dat de partij-apparaten in de deelrepublieken zich tot zelfstandige gehelen ontwikkelden met de eigen republieken als machtsbasis.

Van hieruit kan de gang van zaken in Kroatië als een teken aan de wand worden gezien. Stel, dat in de toekomst na TITO een partijleiding in een deelrepubliek opnieuw haar machtsbasis gaat zoeken in het nationalisme van de bevolking (een richting waarin de Kroatische top een eerste stap zette) zal een dergelijke machtsbasis dan nog te ondergraven zijn?

Zullen demagische formules "democratisch centralisme" en "ideologische waakzaamheid" die nu als remedie naar voren zijn gebracht, dan werkzame formules blijken?

Waarschijnlijk verdient het vooral aanbeveling, zeker voor de tijd na TITO, het oog op het leger te houden. Dit vormde nu al een belangrijke factor bij het bezweren van de interne crisis. Zozeer zelfs - TITO's uitspraken wezen duidelijk in die richting - dat voor de conferentie algemeen werd aangenomen dat de strijdkrachten een speciale rol zouden krijgen bij het veiligstellen van de "resultaten van de revolutie". Juist het feit dat de president tijdens de conferentie de strijdkrachten te verstaan gaf dat ze zich meer met het beveiligen van de grenzen moesten bezighouden, kan erop wijzen dat het leger zich al te gretig heeft getoond om zich in de interne ontwikkeling van Joegoslavië te mengen. Als die gretigheid inderdaad is (en daarvoor zijn behalve de hier aangeduide nog wel enige aanwijzingen), dan is wanneer de oude TITO straks verdwenen zou zijn, de ontwikkeling in de richting van een generaalsregime met stalinistische inslag een serieuze mogelijkheid.

TITO heeft regelmatig de buitenlandse vijand als boeman opgeroepen. De vreemde macht die wel eens orde op zaken kon stellen als men het zelf niet deed. Men kan, al weigert de Joegoslavische president dat natuurlijk uit te spreken, hier alleen maar aan de Sowjet-Unie denken. Moskou immers is nooit van de Joegoslavische koers gediend geweest en zou deze met graagte corrigeren in de door haar gewenste zin. Dat hoeft niet persé met een ingreep à la Tsjechoslowakije 1968. Het zou voor Moskou al een enorme winst zijn als het Joegoslavische communisme zich in theorie en praktijk meer aan het Sowjet en Oosteuropese model zou conformeren. De in Sowjet ogen ongewenste attractiviteit van het Joegoslavische model voor de Oosteuropese bondgenoten én voor bepaalde volken in de Sowjet-Unie zelf (want ook deze is een nationaliteitenbond) zou daardoor afnemen of verdwijnen. Tegelijkertijd zou het vervangen van de ideologische tegenstellingen de Sowjets meer dan ooit in staat stellen Joegoslavië als lid van de "socialistische gemeenschap" te bestempelen, waardoor zij zouden kunnen tornen aan onafhankelijke opstelling van dit land.

De huidige ontwikkeling in Joegoslavië is voor Moskou dan ook een zaak van groot belang, die met tactische terughoudendheid wordt behandeld omdat de Sowjets de mogelijkheid zien dat de vervaging

van de ideologische grens nu vanuit Joegoslavië zelf plaatsvindt. Zij laten daarom niet na in hun publiciteitsmedia instemming te tonen met de door TITO aangegeven strakkere koers. Tegelijkertijd proberen zij volgens bepaalde berichten achter de schermen dit proces te beïnvloeden. Daarbij zou gebruik worden gemaakt van de openingen die CPSU-chef BREZHNEV bij zijn bezoek aan Belgrado in het najaar van 1971 heeft gemaakt. Toen immers werd besloten dat de CPSU en de Liga "op alle niveau's" regelmatig overleg zouden gaan plegen. Ook zijn er aanwijzingen dat uitgeweken pro-Sowjet Joegoslaven, die in Praag hun centrum hebben, d.m.v. pamfletten de conservatieve elementen in Joegoslavië trachten te aktiveren.

Het is daarom van groot belang na te gaan of in de ontwikkeling die in Joegoslavië nu is ingezet, inderdaad invloed van Moskou zal zijn waar te nemen, respectievelijk of deze ontwikkeling inderdaad tot toenadering van het Sowjetmodel zal leiden